

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької та романської філології

**СПЕЦИФІКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ «НАДІЯ» У
СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА МЕТОДИКА ЇХ ВИВЧЕННЯ
НА ЕТАПІ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 491 групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Освітньо-професійної програми
«28703 Середня освіта (мова і література
німецька)»
Гонтаєва Ганна Олександрівна

Керівник: кандидат філологічних наук,
завідувач, доцент кафедри німецької та
романської філології
Солдатова Світлана Миколаївна

Рецензент доцент Гізер Валерія
Володимирівна

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Лінгвістична характеристика досліджень у галузі фразеології	7
1.2. Проблемні питання у тлумаченні терміну «фразеологічна одиниця»	13
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ «НАДІЮ» ЛЮДИНИ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	22
2.1. Структурна організація досліджуваних одиниць	22
2.2. Механізми утворення фразеологічних одиниць на позначення «Надії» людини у сучасній німецькій мові	25
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «НАДІЯ» У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	31
3.1. Роль фразеологічних зворотів в діалогічному мовленні	31
3.2. Методика вживання ФО на позначення «Надії» при навчанні діалогічного мовлення на уроках німецької мови	35
3.3. Система вправ на засвоєння фразеологізмів із компонентом «Надія» для учнів на етапі профільної середньої освіти у ЗСО	41
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Одиниці лексичної системи можуть бути представлені не тільки словами, а й особливого типу стійкими словосполученнями. Відомо, що мовлення складається з висловлювань або фраз - мінімальних відрізків, що володіють відносною самостійністю і характеризуються єдністю гармонійної структури, лексичного наповнення і певної інтонації.

Фразеологічні звороти різні за своїм походженням. Зокрема, багато з них перейшло в літературну мову від представників різних професій. В основі деяких фразеологічних зворотів лежать факти минулого німецької історії, а також легенди і факти античної історії. До фразеології належать і народні прислів'я, приказки, яскраві і влучні вирази.

Фразеологізми роблять нашу мову більш яскравою і виразною і тому широко використовуються в літературній мові.

При вивченні мови надзвичайно важливе значення надається фразеології, адже вона додає мові барвистості і виразності, робить думку автора більш переконливою та яскравою.

Фразеологічні одиниці посідають важливе місце в лексичній системі мови, тому вивчення їх структурних, семантичних та стилістико-функціональних аспектів завжди було в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідженням фразеологічних одиниць займалися лінгвісти І.Г.Ольшанський, А.Є Гусєва., О. Д. Огуй, О.В. Кунін, О.І.Смирницький, І.І.Чернишова, Т. Шиппан, В. Фляйшер, Х.Бургер.

Дослідження фразеології у наш час є одним з напрямків, який активно розглядається в лексикології.

Кожна мова має такі паттерни, як фразеологічні одиниці, до яких звикли носії мови. Одні з них мають еквіваленти, а інші - ні. Переклад фразеологізмів з німецької на українську мову цікавий дослідникам тим,

що за одним словом може стояти як слово-еквівалент, так і фраза, або ж пояснення. Особливо це стосується фразеологічних висловів на позначення абстрактних понять, таких як почуття, емоції, бажання і т.д.

Розвиток діалогічного та писемного мовлення в навчанні іноземної мови є одним з найбільш поширених питань методики викладання іноземної мови. Особливе місце в цьому питанні займає використання стійких виразів, що мають емоційне забарвлення в діалозі та на письмі. Причиною цього є те, що вони не є повністю еквівалентними для не носіїв мови під час акту комунікації. Цим обумовлена **актуальність** нашої роботи.

Метою роботи є комплексне дослідження фразеологічних одиниць з компонентом «Надія» та дослідження використання цих одиниць у навчальному процесі з особливостями їх застосування.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) здійснити аналіз теоретичних засад дослідження фразеологічних одиниць в сучасній німецькій мові;
- 2) описати специфіку структурно-семантичних особливостей ФО на позначення «Надії»;
- 3) розробити класифікацію ФО на позначення «Надії».
- 4) висвітлити особливості вживання фразеологізмів в живій комунікації;
- 5) розглянути особливості навчання діалогічного та писемного мовлення з використанням емотивних фразеологізмів.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці німецької мови, що позначають «Надію».

Предметом дослідження виступають структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць та особливості їх вивчення на старшому етапі в ЗСО.

Матеріалом нашого дослідження слугували 110 фразеологічних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з сучасних німецьких словників, таких як "Словник-довідник з фразеологічної деривації на основі існуючої фразеології німецької мови з перекладом прикладів на українську та російську мови" за авторством Денисенко С. Н., "Німецько-український фразеологічний словник в 2-х т.", що уклали Гаврись В.І., Пророченко О. П., "Фразеологічний словник німецької мови" Осовецької Л. С. та Сільвестрової К. М., Deutsches Wörterbuch: herausgegeben von Karl-Dieter Bunting, Ramona Karatas, Duden. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten/Wörterbuch der deutschen Idiomatik/hrsg. und bearbeitet von Günther Drosdowski und Werner Scholze, Duden. Redensarten. Herkunft und Bedeutung von R. Köster.

У нашому дослідженні для досягнення поставленої мети було використано такі **методи дослідження**: 1) метод аналізу для виділення ознак окремих типів фразеологічних одиниць; 2) метод синтезу для визначення загальних ознак фразеологічних одиниць; 3) описовий метод для характеристики досліджуваних одиниць; 4) метод порівняння для визначення співвідношення ФО на позначення позитивних, негативних та нейтральних рис надії; 5) системний метод для упорядкування особливостей різновидів ФО на позначення надії 6) компонентний аналіз для визначення композиційних особливостей ФО на позначення «Надії» в німецькій мові, 7) метод фразеологічної ідентифікації.

Практична цінність роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані в дослідженні фразеологічних одиниць як база для подальших наукових опрацювань, а також у вивченні теоретичних дисциплін та їх практичному застосуванні при стилістичному аналізі тексту, художньому перекладі та вивченні ФО інших семантичних груп інших мов тощо.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, змісту, трьох розділів із висновками до кожного з них, бібліографічного показника, та загальних висновків.

У **вступі** окреслено стан наукової проблеми, необхідність проведення дослідження, актуальність роботи, її мету та завдання, подано об'єкт та предмет дослідження, описано методи, структуру, визначено практичне значення роботи.

У **першому розділі**, що має теоретичний характер висвітлено теоретичні засади дослідження фразеологічних одиниць в німецькій мові, здійснено аналітичний огляд наукової літератури за темою, розроблено методику проведення дослідження. У цьому розділі систематизовано семантичні та структурні ознаки ФО, а також розглянуто їхні класифікації.

У **другому розділі** на основі опрацьованих матеріалів фразеологічних словників німецької мови, подано аналіз реалізації семантичної класифікації ФО на позначення «Надії» людини у сучасній німецькій мові, проаналізовано композиційні особливості досліджуваних одиниць, розроблено тематичну класифікацію німецьких ФО на позначення «Надії» людини.

У **третьому розділі** проведено дослідження, яким чином можна залучати вивчення фразеологізмів з забарвленням почуття «Надії» на уроках німецької мови у закладах загальної середньої освіти.

У загальних **висновках** викладено основні теоретичні та практичні результати дослідження та окреслено перспективи подальших наукових розробок за досліджуваною проблемою.

Список використаних джерел включає 53 найменувань праць вітчизняних і зарубіжних авторів та нараховує 10 лексикографічних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі стрімкого розвитку людського суспільства та новітніх інформаційних технологій, коли посилюється активність контактів між представниками різних культур, зростає роль перекладу, як особливого виду мовленнєвої діяльності. Якщо мовне і культурне розмаїття сьогодні визнане як багатство людської цивілізації, то саме переклад працює на його збереження.

Стійкі словесні комплекси привертали увагу дослідників з давніх-давен. Визначною працею для першої половини ХХ століття є «Німецька фразеологія» Ф. Зайлера [7, с.288]. Науковець одним із перших зробив спробу диференціювати стійкі сполуки слів. Він виділяє в окремі групи прислів'я, приказки, афоризми, крилаті слова, парні сполуки слів. Важливим є те, що окремі положення та висновки цієї праці не втратили актуальності сьогодні. Фразеологія перебуває у процесі постійного розвитку, чим викликає інтерес у вчених. Ш. Баллі [9, с.10] в своїй роботі «Французька стилістика» наголошував на тому, що суть фразеологізму полягає в його незвичайності. Його вчення розвинув В.В. Виноградов [9, с.10]. З появою його робіт фразеологія виділилася в самостійну дисципліну. Тому, спершу надзвичайно велику увагу дослідники (наприклад, М.М. Копиленко [9, 1 с.1], І.І. Чернишова [9, с.13] та інші) приділяли класифікації фразеологізмів, що призвело до виникнення численних класифікацій та дискусій навколо цього питання.

1.1. Лінгвістична характеристика досліджень у галузі фразеології

Фразеологія являє собою відносно молоду дисципліну лінгвістики мовної системи, яка стосується фразеологізмів (фраземів) і ідіом. Термін фразеологія (як і фразеологізм) визначався Ч.Баллі, а потім розвивався

ще радянськими лінгвістами. В. Виноградов у своїх працях визначив фразеологію в радянській лінгвістиці як самостійну субдисципліну. [1, с.136]

Фразеологізми визначаються як ідіоматичні фрази або фрази, фрази та лексичні одиниці, що складаються з декількох слів (елементів, частин). Сенс такого мовного готового модуля часто не зовсім ідентичний буквальному значенню його компонентів. Крістін Палм більш конкретна у своєму визначенні. На її думку: "Фразеологія - це наука або доктрина фіксованих фраз мови, яка може взяти на себе функцію і значення окремих слів (лексем) в системі і реченні".[4, с.155]

М. Д. Степанова та І. І. Чернишова відносять до характеристики фразеологізмів: «Фразеологізми є фіксованими словесними комплексами різних типів синтаксичної структури з сингулярним зв'язком складових, значення яких впливає з повної або часткової семантичної трансформації складових частин». [44, с.42]

Фразеологізми утворюють гетерогенну і специфічну категорію, тому окрема система класифікації завжди відсутня.

«Оскільки «нерегулярне» відношення між значеннями слів як складових у фразеологізмі, з одного боку, і значенням фразеологізму, з іншого боку, є конститутивним фактором фразеологізму в цілому», то критерій семантичної класифікації є доречним. Проте, різноманітність фразеологізмів також дає додаткові структурні та функціональні критерії, як показано різними спробами класифікації.

У сфері німецької фразеології на перший план вийшли зміни системи класифікації Х.Бургера і В.Фляйшера. Також у нашій роботі ми розглянемо ці два загальні підходи.

На думку Х.Бургера, основна увага повинна приділятися критеріям класифікації, а термінологія повинна бути встановлена на її основі. Він також дає два змістовні способи структурувати новий субдомен термінологічно:

(1) Для визначення мінімальної кількості основних елементів терміни в даному випадку є неологізмами, утвореними з латинських або грецьких елементів, і таким чином стають міжнародно використовуваними.

(2) Можна також прийняти існуючі терміни, які "мають певну частоту, не будучи чітко визначеними". [10, с.656]

У базовій класифікації Х.Бургер використовує критерій функції символів, які виражають фразеологізми у спілкуванні:

1. Референційні фразеологізми

а.) Номінативні / формульовані фразеологізми

- ідіоми (z.B. *der Apfel fällt nicht weit vom Stamm*)
- часткові ідіоми (z.B. *die Zeit totschiagen*)
- колокації (z.B. *durch Schaden wird man Klug*)

б.) Пропозиційні / рецензовані фразеологізми

- виправлені фрази
- Тематичні формули:
 - Прислів'я (z.B. *Morgenstund hat Gold im Mund*)
 - Загальні положення (z.B. *Man lebt nur einmal*)

2. Структурні фразеологізми (z.B. *sowohl – als auch*)

3. Комунікаційні фразеологізми (z.B. *Guten Morgen*) [21, с.139-140]

Для синтаксичної класифікації згідно з Х.Бургером, свідомість важлива у вирішенні питання про те, чи слід розглядати "його внутрішню синтаксичну структуру або її синтаксичну функцію" у реченні. Іншою проблемою з синтаксичною класифікацією є розгляд зовнішніх валентностей в описі. Автор виділяє наступні форми фразеологізмів.

1. Прийменникові фразеологізми (z.B. *an Hand von*)
2. Сполучникові фразеологізми (z.B. *wenn auch*)
3. Прикметникові фразеологізми (z.B. *gang und gäbe*)
4. Прислівникові фразеологізми (z.B. *auf jeden Fall*)

5. Іменникові фразеологізми (з.В. *Vater Staat*)

6. Дієслівні фразеологізми (з.В. *aus einer Mücke einen Elefanten machen*) [21, с.140-142]

В.Фляйшер подає семантико-структурну класифікацію.

Для цієї класифікації вирішальними критеріями є семантичні критерії, як ідіоматичність і стабільність, або речення і фраза.

1. Ідіоматичність

а.) Повністю ідіоматичні фразеологізми (з.В. *sich in den Haaren liegen*)

б) Часткові ідіоматичні фразеологізми (з.В. *einen Streit vom Zaun brechen*)

с.) Неідіоматичні фразеологізми (з.В. *Gebot der Stunde*)

2. Стабільність

а.) Фразеологізми з унікальним компонентом (з.В. *sich mausig machen*)

б) фразеологізми без унікального компонента (з.В. *Tomaten auf den Augen haben*)

3. Референтність

а.) Нетермінальні апеллятивні онімічні конструкції ((з.В. *Schwarzes Meer*)

б) Термінологічні конструкції (з.В. *spezifisches Gewicht*)

4. Фразеолексеми

а.) Визначені предикативні конструкції (з.В. *jmdm. geht der Hut hoch*)

б) Непредикативні дієслівні конструкції (з.В. *jmdm. auf den Besen laden*)

- Ці фрази також поділяються на:

а.) Повні ідіоматичні фразеолексеми (з.В. *schneller Hirsch*)

б.) Неповні ідіоматичні фразеолексеми (з.В. *blutiger Anfänger*) [21, с.141-144]

Важливою, на нашу думку, є стаття «Морфолого-синтаксична класифікація», автором якої є В.Фляйшер.

Ця класифікація можлива завдяки відповідностям між фразеологізмом і словесно-груповими фразеологізмами, які визначаються словом-класом, відповідно до їх взаємозв'язку. Але "Класифікація фразеологізмів відповідно до морфолого-синтаксичної ознаки не повинна бути ідентичною частині мови компонентів, які з'являються як основні елементи". [21, с.144-146]

Беручи до уваги частину мови компонентів, В.Фляйшер розрізняє наступні класи фразеологізмів:

1. Іменникові (z.B. *die erste Hilfe, drei Grazien*)
2. Прикметникові (z.B. *frisch gebacken, gut angeschrieben bei jmdm.*)
3. Прислівникові (z.B. *um ein Haar, auf jeden Fall*)
4. Дієслівні (z.B. *den Boden unter den Füßen verlieren, jmdm. Unter die Arme greifen*) [21, с.147]

Так само розрізняють повністю ідіоматичні, частково ідіоматичні і неідіоматичні фразеологізми. [17, с.198]

Однак ця морфолого-синтаксична класифікація також пов'язана з деякими проблемами. "Перш за все це стосується диференціації номінальних (предметних) і словесних фразеологізмів." Фразеологізм повинен містити словесний компонент, щоб функціонувати як словесний фразеологізм. Дієслово також може бути сформовано через *haben* або через *sein*. Але якщо це фразеологізм з дієсловом *haben* або з дієсловом *sein* чи можна вважати його словесним фразеологізмом чи ні? Чи можна вважати ці дієслова частиною фразеологізму? Відповіді на ці питання не «вирішують проблему в термінах фразеологічного сенсу», адже значення більше залежить від синтаксичних засобів.

Наприклад:

- іменникові фразеологізми: *eine halbe Portion sein, ein alter Hase sein, ein Dach über dem Kopf haben*
- дієслівні фразеологізми: *Brett vor dem Kopf haben, Haut und Knochen sein* [17, с.198]

1.2. Проблемні питання у тлумаченні терміну «фразеологічна одиниця»

Як зазначалося вище, не існує єдиного тлумачення термінів «фразеологія» та «фразеологізм». А ті, що існують, можуть суперечити одне одному. Більшість мовознавців дотримується широкого визначення терміну «фразеологія» (гр. *phrasis* – «вираз, зворот», *logos* – «слово, вчення»): – це сукупність фразеологізмів певної мови, розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови. [15, с.60]

Більш вузьке тлумачення терміну зустрічаємо у О.В. Куніна: «Фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці, тобто про стійкі сполучення слів з ускладненою семантикою, які не утворюються за структурно-семантичними моделями змінних сполучень, що їх утворюють». [15, с.63]

Фразеологічні одиниці (ФО) виникають на базі одиниць кількох взаємозв'язаних рівнів: лексичного, морфологічного, синтаксичного і семантичного.

Досвід історичного, культурного, духовно-морального і т.д. розвитку нації кодується системою концептів, що складають фразеологічні одиниці. Фразеологічні одиниці, виконуючи функції знаків «мови» культури, не тільки виражають, але й формують культурну самосвідомість етносів. В останні десятиліття лінгвісти все частіше звертаються до досліджень фразеологічних одиниць з національно-культурної точки зору, що дозволяє проаналізувати, с однієї сторони, найрізноманітніші системні зв'язки в мові, а з іншої – виявити особливості культур носіїв досліджуваної мови, щоб розкрити загальні та специфічні характеристики національних особливостей.

У фразеологічних одиницях знаходять своє відображення особливості побуту, звичаїв народу, історичних подій. Факти історії,

географії, економіки, способу життя – усі вони подані в семантиці багатьох фразеологічних одиниць, тобто можна говорити про національно – культурну семантику фразеологізмів. Це визначається сьогодні більшістю лінгвістів. І одночасно підкреслюється, що великий пласт фразеології тієї чи іншої мови виникає саме на національній основі. Письменники, фольклористи, історики, культурологи і навіть лінгвісти багато чого написали, щоб передати в фразеологічних одиницях унікальний національний характер, менталітет, власну картину світу народу. За словником лінгвістичних термінів А. Ахманової, фразеологічна одиниця – це словосполучення, яке в своїй синтаксичній та семантичній структурі має специфічні та неповторні в жодній іншій мові особливості. [15, с.63-64]

Елементи національно-культурної семантики ФО проявляються на трьох рівнях:

1. В ідіоматичному значенні стійкого словесного комплексу (за допомогою метафоризації, семантичного переміщення):

Alter Hase – geschickter, erfahrener Mensch.

2. В значенні лексичного елементу фраземи. Це можуть бути архісемантика, безеквівалентна лексика, етнічно-культурні реалії, знаки невербальної комунікації:

Nach Adam Reise = genau umgerechnet; Seinen Friedrich Wilhelm daruntersetzen = unterschreiben.

3. У прямому значенні вислову-прототипу, який змінив своє значення. В основі ідіоми лежать численні народні традиції, звичаї, ігри і т.д.

Einen ins Bockshorn jagen = j-n erschrecken [17, с.198]

Фразеологічні одиниці німецької мови з національно-культурною семантикою можна поділити на дві великі групи:

1. ФО, які відображають факти, побут, культуру, історичні події, явища, ситуації, предмети (вони не мають прямих відповідників у національних культурах інших країн) наприклад :

Bei jmdm. in der Kreide stehen – 1. (сильно) заборгувати кому-небудь, бути належним кому-небудь; 2. (перен.) бути в боргу перед ким-небудь.

Фразеологізм нагадує про звичай власників невеликих пивних ресторанчиків, записувати крейдою на дошці скільки той чи інший відвідувач випив за вечір кухлів пива і скільки він заборгував. Цей звичай ліг в основу фразеологізму. ... *und unsere Helden hier haben all nicht den Mut, ihm's auf den Kopf zu sagen, weil sie bei ihm saufen und in der Kreide stecken.* (F. Wolf, "Bürgermeister Anna") [17, с.198]

Einen Korb bekommen, jmdm. einen Korb geben - 1. одержувати відмовлення; дати відмовлення нареченому; 2. (букв.) одержати кошик, дати кому-небудь кошик.

Даний фразеологізм звертається до старого звичаю спускати з вікна нареченого, якому хочуть відмовити, дати кошик з поганим дном, через який наречений обов'язково повинен був провалитися, якщо б його стали підтягувати наверх у цьому кошику. У XVII-XVIII століттях цей звичай трохи змінився: наречена просто посилала небажаному нареченому кошик без дна. У сучасній німецькій мові вираз вживається в самому широкому значенні: "відмовити кому-небудь", "відмовитися від чого-небудь", " одержати відмовлення". *Als er ein paar Bissen gegessen hatte und in seine Kammer gegangen war, sagte die Auguste: "Der hat heute seinen Korb bekommen, das merkt man" ...* (A. Seghers, "Das siebte Kreuz")

Frau Hölle schüttelt ihre Betten aus - 1. йде, валить сніг; 2. (букв.) Фрау Холі тріпає свої ліжка.

Фрау Холі персонаж з німецької міфології. Ще А.А. Потебня писав : "Без сумніву , у німецькій міфології та жіноча особистість, до якої

відносяться натяки різдвяних обрядів, є Гільда чи Берта “. І далі: “ Коли йде сніг то це, говорять, Frau Hole збиває свою пухову постіль, чи щипає своїх гусаків, чи широко розстеляє своє біле плаття”. [5, с.154]

Das Abendmahl auf etw. nehmen - 1. (розм.) заприсягтися в чому-небудь; 2. дати руку на відсікання.

Фразеологізм зобов'язаний своїм походженням наступному середньовічному звичаю. У середні століття обвинувачуваний, провину якого було важко довести, часто піддавався “суду божому”. Він повинен був проковтнути шматок черствого хліба чи сиру, і в залежності від того, робив він це з легкістю чи шматок застрявав у нього в горлі, приймалося рішення про його винність чи невинність.

Der deutsche Michel - 1) розм. дурень, простак 2) німець - 1) розм. дурень, простак 2) німець В середні віки в німецькій культурі ім'я Michel було дуже поширеним. Вираз *der deutsche Michel* зустрічається вперше в 1541 році, його значення змінювалось протягом століть. В XVII ст. воно мало ще позитивне значення та нагадувало про походження імені Michel: *Erzengel Michael, Schutzheiliger des deutschen Volkes* (архангел Михаїл, покровитель німецького народу). В XVIII ст. вираз вживається то в значенні У давнину під час посту олтар завішували особливим сукном (*das Hungertuch*). На ньому було багато зображень, які нагадували всім віруючим про цю подію. Один незвичайний екземпляр зберігся у кафедральному соборі Австрії (Кернтен). Він містить 99 зображень. Вже у X столітті з'явився цей вираз у переносному значенні.

Традиційний побут німецьких громадян виражають такі фразеологізми: – ***den Laufpaß bekommen***, або – ***blauen Brief bekommen*** (отримати повідомлення про звільнення).

Цей вираз пов'язаний з блакитними конвертами службових повідомлень у Пруссії, які отримували офіцери, покидаючи службу [У німецькому календарі релігійні свята займають значне місце. Назви цих

свят є складовою частиною багатьох фразеологізмів: *wenn Ostern und Pfingsten zusammenfallen* 1. (букв.) коли Великдень та Трійця відбудуться в один день; 2. ніколи

zu Pfingsten auf dem Eis 1. коли рак свисне; 2. ніколи. Трійця святкується звичайно влітку, через 50 днів після Великодня, тому крига (Eis) просто неможлива.

Значна частина фразеологізмів складається з назв німецьких монет: – *jeden Pfennig umdrehen*; – *auf den Pfennig sehen* (бути ощадливим); – *keinen Dreier wert sein*; – *keinen Sechser wert sein* (незначний).

Ці монети “Pfennig“, “Dreier“, “Sechster“ мали в Німеччині найменшу вартість.

2. ФО, які відображають назви рослин та тварин

das nenne ich Schwein (це – щастя всіх); *Schwein haben* (мати успіх). Так, наприклад: свинарство з давніх-давен є найдавнішим видом тваринництва на західній території Німеччини. Свиня (das Schwein) була в Німеччині символом багатства та добробуту, тому фразеологія німецької мови має значну кількість одиниць з назвою цієї тварини. [7, с.287]

Mir ist ein Hase über den Weg gelaufen – 1. мені завжди не щастить, мене переслідує невдача; 2. (букв.) мені заєць дорогу перебіг. Це - народна прикмета. За народним повір'ям заєць, що зустрівся ранком нібито приносить нещастя. Це марновірство дуже сильне, і сьогодні мисливець може повернути назад, якщо йому зранку заєць ”перебіжить” дорогу. Аналогічна роль приділяється кішці , якщо вона перебіжить дорогу, особливо в темряві з ліва на право (у нас говорять у цьому випадку, чорна кішка перейшла мені дорогу). Раніше вважалося, що відьма може перевтілюватися в зайця чи в кішку. [7, с.288]

У сучасному німецькому мовознавстві відомі кілька типів класифікацій фразеологізмів:

За походженням фразеологізми діляться на:

1) Сталі вислови з народної мови (weder mir noch dem Volk – ні собі ні людям);

Сюди відносяться:

- Прислів'я (Morgenstund hat Gold im Mund - Хто рано встає - у того й є);

- Приказки (Meerrettich zu Zitrone gekauft - купив хрону до лимону).

2) Професіоналізми, що набули професійного вжитку (schwarz auf weiß - чорним по білому);

3) Переклади з інших мов або запозичені без перекладу (billigen або schau durch deine Finger - дивитися крізь пальці);

4) Вислови з античної культури (Gordische Knoten - гордіїв вузол);

5) Біблійні та євангельські вислови (ein Gleichnis in den Zungen - притча во язицех);

6) Вислови відомих людей (Neues Leben strebt Neue Wörter - Нове життя Нового прагне слова)

За співвіднесеністю з частинами мови розрізняють:

- Відіменникові - називають предмет чи явище - лиха година - schwierigen Zeiten, біла ворона - schwarzes Schaf.

- Прикметникові - називають ознаки - кров з молоком - junger Hüpfen, не в тім'я битий - keine Niete.

- Дієслівні - товкти воду - das Wasser pflügen, накивати п'ятами - eilig haben.

- Прислівникові - характеризують дію, стан, ознаку - як на долоні - alles sehen або wie auf deiner Handfläche, кров холоне в жилах - einem das Blut in den Adern erstarren lassen.

За семантичною злитністю компонентів виділяють:

1. Фразеологічні зрощення (ідіоми) - стійкі, семантично неподільні поєднання слів, загальне значення яких абсолютно не пов'язане зі

значенням їх компонентів: бити байдики - Sinnvoll mit Zeit anfangen, стовпи Геркулеса - die Säulen des Herkules. Сюди входять міфічні сюжети (Ахіллесова п'ята - Achillesferse), застарілі граматичні форми (голос волаючого в пустелі - die Stimme des Heulens in der Wüste). Вони не перекладаються, а в іншій мові добираються еквівалентні фразеологічного зрощення: досадити до живого - zur Weißglut bringen; нести нісенітницю - Mist zusammen reden.

2. Фразеологічні єдності - семантично неподільні фразеологізми, цілісне значення яких мотивоване значенням слів-компонентів: тримати камінь за пазухою - приховувати злобу - Böses im Schilde führen, тримати язик за зубами – мовчати - seine Zunge beherrschen, море по коліно - нічого не страшно - jem. fürchtet weder Tod noch Teufel.

3. Фразеологічні сполучення – стійкі вислови, у яких цілісне значення вмотивоване прямим значенням їхніх компонентів: die Augen abkehren- відвести очі (погляд), die Ruhe des Gewissens - чиста совість (душа), herzlich Willkommen - ласкаво просимо (вітання). [12, с.24-72]

4. Фразеологічні вирази - стійкі мовні звороти, які семантично не діляться і складаються зі слів з вільним значенням, але в процесі мовлення відтворюються як стали мовні одиниці.

Прислів'я - стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому узагальнено суспільний досвід. У ньому втілено народну мудрість. Вони мають повчальний характер: Згода будує, а незгода руйнує - Die Vereinbarung baut und Uneinigkeit - zerstört. Згаяного часу і конем не доженеш - die Zeit kennt keinen Stillstand. Не все те золото, що блищить - es ist nicht alles Gold, was glänzt.

Приказка - стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому дається образна характеристика певного явища. Вони являють собою принагідні зауваження й не мають повчального характеру: Серце - не камінь - Das Herz ist kein Stein. Часом густо, а

часом і пусто - Dünn gesät. Не нашого поля ягода - Kohlsuppe und Buchweizengrütze, das ist unsere Kost! [19, с.273]

Влучні вислови видатних особистостей, цитати з літературних та інших творів, назви літературних, історичних і міфологічних персонажів і реалій, які отримали узагальнене значення і часто повторюються в мовленні, називають крилатими виразами. Це стійкі словосполучення (блудний син - der verlorene Sohn, мертві душі - Karteileiche), назви міфологічних, літературних персонажів, з якими пов'язані певні уявлення, символи (Прометей – Prometheus, Наполеон - Napoleon), окремі слова, пов'язані з чимось знаменним (Голгофа - Golgatha, Олімп - Olymp) . Їх джерела - тексти з Біблії, античні твори, художні та філософські твори.

5. Фразеологічні вирази номінативного типу - мовні кліше - звичайні звороти, що регулярно повторюються в певних умовах і контекстах тотожного позначення адекватних ситуацій, відносин між людьми:

мовний етикет : велике спасибі - vielen Dank, до побачення - Auf Wiedersehen;

явища суспільно-політичного життя : передвиборна агітація - Wahlagitation, ЗМІ - Massenmedien, фінансова підтримка - Finanzhilfe;

офіційно-ділове спілкування : повідомити - eine Meldung erstatten, укласти договір - einen Vertrag schließen;

медицина : згортання крові - Blutgerinnung, лікарняний лист - Krankmeldung.

6. Штампи – утерті від частого невмотивованого вживання стали вирази, які втратили свою інформативність : flüssiges Gold - чорне золото (вугілля), Anteil nehmen - виявляти інтерес, es ist zu bemerken - необхідно відзначити [19, с.274].

Висновки до розділу 1

Прислів'я та приказки мають свої характерні риси: вони демонструють мислення народу, формують його життєвий, соціально-історичний досвід. Характерні ознаки прислів'їв і приказок - їх ідейний зміст і висока художність, стислість висловлювання, метафоричність.

Національно-культурна своєрідність мови включає компонент, який притаманний одній мові і не зустрічається в жодній іншій. Фразеологічні одиниці, в семантиці яких є національно-культурний компонент, дозволяють пролити світло на зв'язок культурно-національної своєрідності фразеологізмів з характерними особливостями світобачення носіїв мови, визначають роль та місце фразеології в формуванні та відображенні культурної самосвідомості народу, що свідчить про перспективи у даному напрямку для вирішення задач подальшого дослідження фразеологічного складу мови в контексті культури.

Отже, можна зробити висновок, що на основі досліджуваних класифікацій визначення «фразеологічні одиниці» дещо розширюється. А саме: фразеологічна одиниця у широкому розумінні являє собою не лише лексично неподільний, стійкий вираз за своїм складом й структурою, а неподільну єдність готової мовленнєвої структури, яка є стійкою у своєму лексичному, морфологічному, синтаксичному і семантичному відображенні.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ «НАДІЮ» ЛЮДИНИ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

2.1. Структурна організація досліджуваних одиниць

Системність в області фразеології проявляється в різних типах смислових зв'язків стійких оборотів - в їх багатозначності, синонімії, антонімії, омонімії, а також в здатності утворювати різні семантичні угруповання.

У процесі дослідження, нами були підібрані фразеологічні одиниці, що позначають «Надію» людини. Згідно з класифікацією, запропонованою І.І.Чернишовою ми провели структуруючий аналіз дібраних одиниць.

Усі фразеологізми на позначення людської «Надії» можна класифікувати за наступними двома категоріями:

1. Фразеологічні словосполучення
2. Фіксовані речення

Серед фразеологічних словосполучень найяскравіше представлені вирази, що підпадають під наступні синтаксичні моделі:

a) **Substantiv + Verb**

- Hoffnungen zerschlagen –надії зруйновані
- die Hoffnung aufgeben – відмовитися від надії
- eine Hoffnung hegen – плекати надію
- eine Hoffnung zerstören – знищити надію [23, с. 115]

b) **Adjektiv + Substantiv**

- ein hoffnungsloser Fall – безнадійна справа
- geplatze Hoffnungen – розірвані надії
- geringe Chance/Hoffnung – невеликий шанс\надія
- große Hoffnungen – великі надії

c) Інші: Adjektiv + Verb, Adjektiv + Substantiv + Verb, Substantiv + Substantiv, Präposition + Substantiv, Pronomen + Substantiv + Verb

- ein Funken Hoffnung – іскра надії – *S+S*
 - guter Hoffnung sein – бути вагітною – *A+S+V*
 - hoffnungslos sein – бути безнадійним – *A+V*
 - ohne Hoffnung – без надії – *Präp+S*
 - neue Hoffnung schöpfen – знову знайти надію – *A+S+V*
 - seiner Hoffnung Ausdruck geben – висловити надію – *Pron+S+S+V*
- [23, с. 117]

При розгляді фразеологічних одиниць, які можуть бути затверджені як фіксовані речення, нами було встановлено, що при розподіленні на категорії виділяються три основних групи даних фразеологізмів:

1) Прислів'я та приказки

- *Alle Hoffnungen sind vernichtet.* – Всі надії зруйновано.
- *Die Hoffnung stirbt zuletzt.* – Надія вмирає останньою.
- *Hoffnungen zunichte machen.* – Знищення надій.
- *Lieber hoffnungsvoll reisen als ankommen.* – Краще сподівання, ніж зітхання.

- *Seine Hoffnungen zu hoch schrauben.* – Повернути надії у високе русло (прагнути зробити щось варте).
- *Die Hoffnungen wurden zu Wasser.* – Розвіяння надій.
- *Die Hoffnung ist gescheitert.* – Крах надії.

2) Крилаті вислови

- *Der Junge berechtigt zu den besten Hoffnungen.* (Marie von Ebner-Eschenbach) – Кожен має право на кращі сподівання.
- *Die Tatsachen, dass sich seine Krankheit nicht verschlechtert hatte, ließ sie Hoffnung schöpfen.* (Robert Louis Stevenson) – Коли біда не відступає, надія приходить.
- *Es besteht keinerlei Hoffnung.* (Gotthold Ephraim Lessing) – Втратити надію.
- *Seine Hoffnungen auf jemanden/etwas setzen.* (Eleanor Roosevelt) – Покласти на когось/щось надію.
- *Sie gaben alle Hoffnung auf.* (Benjamin Disraeli) – Відмовитися від усіх сподівань.
- *Sich am Ziel seiner Hoffnung wissen.* (Carl Spitzweg) – Бачити надії здійсненими. [23, с. 119]

3) Компаративні вирази

- *Die Lage scheint hoffnungslos.* – Ситуація здається безнадійною.
- *Er ist ein hoffnungsloser Fall.* – Ця людина – безнадійний випадок.
- *Er schickte sie weg, in der Hoffnung, sie zum letztenmal gesehen zu haben.* – Відмовити, аби побачити востаннє.
- *Sie trägt sich mit eitlen Hoffnungen.* – Славнотратні надії.

- *Auf Sie baue ich meine einzige Hoffnung.* – Ви – моя єдина надія.
[23, с. 115]

2.2. Механізми утворення фразеологічних одиниць на позначення «Надії» людини у сучасній німецькій мові

Мовна система не є незалежною і стабільною. Елементи цієї системи реалізуються в розмовній мові. Фразеологія є відносно новою наукою, що займається вивченням фразеологізмів. Ця наука по праву є центральною галуззю сучасної лінгвістики, оскільки її предмет має пряме відношення до повсякденного життя.

Оскільки нові лексичні одиниці створюються через формування фразеологізмів, мова, її словниковий запас, тим самим збагачується. Комплекси зі стійкими сполуками (фразеологізми) також називаються сполуками постійного слова. Загальний сенс фразеологізмів можна зрозуміти виключно, якщо розглядати їх як семантичні одиниці. Вони – фіксовані сполуки, значення яких не може бути механічно розбито на їх окремі лексичні компоненти, тобто вони не можуть бути розібрані. Постійні фрази (фразеологізми) існують в мові незалежно від процесу говоріння в якості лексичних елементів.

У дослідженнях фразотвору німецької мови фразотворчий процес прийнято аналізувати з урахуванням трьох основних моментів [8, с.106]: 1) мотивації мисленнєвої і/або емотивної інформації, яка підлягає реалізації у ФО; 2) дериваційної бази – вихідної матеріальної форми, завдяки якій відбувається матеріалізація значення ФО; 3) позамовної ситуативної сфери, що служить поштовхом для появи ФО. Під мотивуючою базою (услід за Ю. А. Гвоздаревим) розуміємо значення слова, словосполучення чи речення, що підлягає матеріалізації у ФО [31, с. 180]. Фразеологізм *die Hoffnungen wurden zu Wasser* (дослівно – “ надії

до води ”) є мотивуючою базою для ФО зі значенням «*die Hoffnung aufgeben*» . Виникненню мотивуючої бази передують ситуація, що знаходить описове позначення у вигляді слова, словосполучення чи речення. Це і є мотивуюча база, яка у ФО за рахунок образності отримує внутрішню форму. Внутрішня форма ФО проявляється шляхом накладання мотивуючої бази на дериваційну. За В. І. Гаврисем дериваційна база є вихідним елементом мови чи мовлення, за допомогою якого матеріалізується мотивація [17, с.198].

У тісному зв'язку з дериваційними базами перебувають процеси утворення ФО на позначення «Надії» людини: 1) фразеологічна інтеграція; 2) фразеологічна диференціація; 3) фразеологічна транспозиція та 4) фразеологічна модернізація. У процесі фразеологічної інтеграції фразеологічний комплекс утворюються на базі слів, окремі компоненти втрачають низку своїх ознак і набувають нових, що веде до виникнення оригінальних комбінацій слів [17, с.188]. У ФО *guter Hoffnung sein* – “ ein Kind unter dem Herzen tragen ” [17, с.192] іменник *Hoffnung* набуває нового значення – “вагітність”. Суть фразеологічної диференціації полягає у представленні мотивуючої бази описовим виразом (розгорнутим словосполученням) шляхом зазначення другорядних ознак.

Під фразеологічною модернізацією розуміють зміни формального плану (зміни лексичного складу при збереженні її смислового наповнення) [17, с.198]. Цей процес викликаний позамовними (старіння реалії, поява нових понять, які знайшли своє відображення в мові) та мовними причинами (заміна просторічних, грубих або вульгарних слів, заміна запозиченого іншомовного компонента словом, адаптованим для мовного колективу).

Фразеологічна транспозиція є найпродуктивнішим шляхом утворення ФО. За В. І. Гаврисем розрізняємо первинну та вторинну транспозицію. Механізм *первинної* транспозиції полягає в семантичному

чи семантико-синтаксичному перетворенні вільного словосполучення чи речення, коли фразеологічний дериват зберігає структуру вихідного словосполучення [42, с.191]. Дослідники виділяють лексико-семантичні, структурно-синтаксичні та лексико-синтаксичні шляхи первинного фразотвору, найпродуктивнішими з яких є лексико-семантичні відносини [47, с.357]. Лексико-семантичним шляхом утворюються ФО на основі переосмислення вільних словосполучень та речень, на основі змінних словесних комплексів та стійких сполучень нефразеологічного характеру, ускладнених уявними асоціаціями та екстралінгвальними чинниками. *Вторинна* транспозиція ґрунтується на утворенні нової ФО на базі стійких сполучень і фраз та характеризується семантичними та структурно-семантичними видозмінами.

Транспозиція є перенесенням сем, що веде до переосмислення слова, словосполучення чи речення. Розглянемо механізм процесу переосмислення на прикладі ФО *eine harte Hoffnung* – “ein schwieriges Problem, eine unangenehme Aufgabe durchgehen” [31, 180]. Змінна сполука – “тверда надія”. Сміслова структура слова *hart* – “fest und schwierig zu zerbrechen” [31, 188], *Hoffnung* – “positive Erwartung, die jemand in jemanden, etwas setzt” [31, 190]. Сміслова структура слова *Erwartung* – “Zustand des Wartens (auf etwas wichtiges und nicht immer spannendes)” [31, 190]. Значення повністю переосмислене, ФО мотивована. Серед компонентів семантичної структури лексеми *hart* є компонент, який відповідає *schwierig*, а серед компонентів семантичної структури лексеми *Hoffnung* → *Erwartung*. Схожі компоненти пересікаються по лінії компонента *hart*.

У процесі утворення понять користуються такими мисленнєвими операціями як порівняння, аналіз, синтез, абстрагування. Процес пізнання тісно пов'язаний з емоціями. Так, нами було виявлено, що вирази на позначення «Надії» людини можна умовно поділити на дві групи: ті що несуть у собі позитивне семантичне значення, а також ті,

чисе тлумачення вважається негативним. Тому за семантичною наповненістю ми розробили класифікацію ФО з компонентом «Надії»:

1) ФО із позитивним семантичним наповненням:

- jemandem Hoffnung machen – дати комусь надію
- sich in der Hoffnung wiegen – тішити (лестити) себе надією
- guter Hoffnung sein – бути вагітною

2) ФО із нейтральним семантичним наповненням:

- eine Hoffnung hegen – плекати надію
- sich Hoffnungen hingeben - сподіватися
- in der Hoffnung sein – очікувати на щось

3) ФО із негативним семантичним наповненням:

- alle Hoffnungen fahren lassen – залишити усіляку надію
- die Hoffnung aufgeben {verlieren, sinken lassen} – втратити надію
- eine Hoffnung begraben {zu Grabe tragen} – поховати надію

У процесі утворення ФО компоненти зазнають змін семантичної структури, коли відбувається нав'язування поняттям нових видів відношень. Внаслідок перенесення значення виникають нові відношення між первинними значеннями компонентів вихідного словосполучення та його загальним значенням, новим фразеологічним значенням ФО та новими значеннями її компонентів:

in der Hoffnung sein – 1) очікувати на щось; 2) бути вагітною.

eine Hoffnung zu Grabe tragen – 1)поховати надію; 2) втратити сенс життя.

Саме ці відношення і становлять внутрішню форму ФО [27, с. 19]. Весь процес фразеологізації починається з формування певного поняття у свідомості людини, яка у пошуках аналогії звертається до явищ дійсності. Наступає момент, коли відбувається уявне ототожнення порівнюваних об'єктів, коли свідомість допускає співвіднесення різних реалій на асоціативному рівні. Тоді людина повинна зробити висновок із цієї тотожності, отримати “вихідне знання”, що й буде покладено в основу змінної сполуки, яка зазнає переосмислення [27, с.19]. При цьому зберігається асоціативно-образне уявлення не про буквальне значення словосполучення, а про вихідну ситуацію.

Висновки до розділу 2

У різних типах смислових зв'язків стійких зворотів - в їх багатозначності, синонімії, антонімії, омонімії виявляється системність в області фразеології.

Під час дослідження ми відібрали ФО, що містять компонент "Надія" людини й провели їх структуруючий аналіз. Ми виявили, що дібрані одиниці можна класифікувати за двома категоріями:

1. Фразеологічні словосполучки
2. Фіксовані речення

Серед поданих сполук найяскравіше представлені вирази, що характерні наступними синтаксичними моделями:

- a) Substantiv + Verb;
- b) Adjektiv + Substantiv;
- c) Інші: Adjektiv + Verb, Adjektiv + Substantiv + Verb, Substantiv + Substantiv, Präposition + Substantiv, Pronomen + Substantiv + Verb.

Окрім цього нами було встановлено, що при розподіленні на категорії, виділяються три головних групи ФО:

- 1) Прислів'я та приказки
- 2) Крилаті вислови
- 3) Компаративні вирази

Оскільки нові лексичні одиниці створюються через формування фразеологізмів, мова, її словниковий запас, тим самим збагачується.

У процесі творення фразеологічних одиниць компоненти зазнають змін семантичної структури. Як наслідок перенесення значення виникають нові відношення між первинним значенням компоненту вихідного словосполучення та його загальним значенням. Саме ці відношення і становлять внутрішню форму ФО.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «НАДІЯ» У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Роль фразеологічних зворотів в діалогічному мовленні

Діалогічний текст завжди пов'язаний з підтекстом. Як показали дослідження представників психологічного напрямку в лінгвістиці (Л.С.Виготський, Л. Якубинський), діалогічна мова завжди скорочена, в ній завжди мається на увазі те, що вже відомо обом співрозмовникам - і, отже, "семантика діалогічного мовлення завжди передбачає щось, що знаходиться за текстом і в підтексті (найпростішим прикладом служать алюзії, якими насичене усне мовленнєве спілкування)" [2, с. 165].

Задля надання діалогічному тексту особливого емоційного відтінку під час мовленнєвого акту комуніканти додають фразеологічні звороти. Тим самим діалог урізноманітнюється. Діалогічна мова більш афективна в порівнянні з монологічною промовою, що й обумовлює підвищену частоту вживання фразеологічних сполук в розмові, у випадку відсутності вимог, що перешкоджають їх вживання. Такі стилістичні одиниці імпліцують емоційну реакцію на дійсність [1, с. 37].

ФО в складі діалогічного тексту виступає не тільки як засіб вираження емоційних реакцій на навколишню дійсність, а й як засіб встановлення і підтримання мовного контакту між співрозмовниками, виконуючи фактичну функцію мови [6, с. 323].

Насиченість діалогічного мовлення ФО обумовлена підвищеною ефективністю і проявом імплікаційних тенденцій. Стійкі сполуки є маркером функціонально-тематичної імплікації, так як є взаємопов'язаними з емоційним станом мовця, а також розкривають індивідуальні особливості учасників спілкування. Наприклад, вживання

виразу *Es besteht keinerlei Hoffnung*, замість більш звичного і нейтрального *Es gibt keine Hoffnung*, збагачує вираз мовця, демонструючи більш високий рівень розчарованості й безнадійності.

Мовлення існує у формі конкретних висловлювань, де за допомогою арсеналу мовних і немовних засобів та їх організаційної єдності зі змістом і структурною характеристикою здійснюється вираження почуттів мовця. Тому зрозумілим є інтерес лінгвістів до вивчення одиниць, які беруть участь у реалізації естетичної функції мови та механізмів, що відповідають за емоційне забарвлення висловлювання. Вираження емоцій має місце завдяки емотивній функції мовних одиниць. Вона обумовлена особливою семантикою, яка реалізується за допомогою емотивних фразеологічних виразів, зокрема тих, які позначають «Надію», що актуалізуються в специфічних контекстах [13, с.124].

Серед сталих висловлювань, які використовуються для організації мовленнєвого спілкування, можна виділити ті, які вживаються мовцем з метою вираження позитивних думок або негативних сподівань щодо ситуації. Наприклад, вислови, що містять позитивне забарвлення, дозволяють спонукати співрозмовника до розмови: *Hoffnung hegen, in der Hoffnung, seiner Hoffnung Ausdruck geben* тощо. У той час як ФО типу: *ein hoffnungsloser Fall, eine Hoffnung hegen, eine Hoffnung zerstören* – навпаки, налаштовують бесіду на напружений лад. Мовець самостійно надає перевагу тому чи іншому мовному засобу для вираження емоцій за допомогою фразеологізмів, цим самим пояснюється суб'єктивна сторона використання таких словосполук [17, с. 31].

Усім фразеологізмам у діалогічному мовленні притаманна одна загальна функція: встановлення і підтримання живого контакту між співрозмовниками, іноді додаючи дидактизму у висловлення. Це дає партнерам як певний комфорт самовираження під час бесіди, так і можливість влучного опису емоційного стану партнера, що полегшує

процес передачі й отримання інформації [13, с. 124]. Реалізація даними засобами контактної функції сприяє експресивно-емоційній забарвленості мовлення.

Емотивність, експресивність, емоції є комунікативними поняттями, під дією яких здійснюється зв'язок між емоційним імпульсом людини і мовою, де ФО виступають як своєрідні провідники, мовленнєві образи емоцій. Можливості мовця, оперуючи словами, виражати почуття і пропускати їх через ситуації, соціум, інші фільтри пізнання, залежать від пережитого стану людини та набувають різного лексико-семантичного вираження. Вони вказують на те, що емоції не існують поза мисленнєвою діяльністю. Тому процес обмірковування, осмислення і ментального залучення до процесу комунікації впливає на вибір певних мовних одиниць в заданій мовленнєвій ситуації [8, с. 132].

Говорячи про функціональне вживання фразеологізмів на позначення певного почуття людини у сучасній німецькій мові, слід також брати до уваги той факт, що одним з найбільш важливих засобів структурування діалогу є наявність в ньому цілого ряду так званих «інтерактивних блоків» (суміжних пар реплік, типу: вітання/вітання; засудження/вибачення; питання/відповідь; запит/пропозицію; прохання/згоду або відмову тощо: *Wie geht's?–Meine Hoffnung ist gescheitert*- питання / відповідь. Структурність таких суміжних пар полягає в їх текстовій передбачуваності: при наявності першого елемента пари, в звичайному випадку очікуємо другий елемент за соціальними правилами мовної взаємодії (мовного етикету).

У ряді суміжних реплік, наприклад, в проханнях і відповідях на них, для другого елемента є ряд можливостей: позитивна відповідь (згоду) або негативна відповідь (відмова). До таких же суміжних пар відносяться загальні питання з двома можливими варіантами відповіді: *Ja* і *Nein*. При цьому наявність зазначених нами можливостей, на думку лінгвістів, в цілому не дуже ускладнює загальну картину текстової

передбачуваності, навіть у випадках, коли співрозмовник замість короткої негативної відповіді вступає в розгорнуті пояснення[25, с. 130]:

Ich habe gehört, du bist guter Hoffnung! - Oh nein. Meine Schwester ist schwanger, aber ich nicht.

У зв'язку з цим необхідність слідувати принципу ввічливості, розпорядчому прагненню до згоди з думкою співрозмовника, допомагає пояснити структурну і змістову ускладненість негативних відповідей, необхідність різного роду аргументацій, наприклад, на користь об'єктивної неможливості допомогти, висловлення жалю тощо.

Es scheint mir, dass der Funke der Hoffnung verblasst ist. Kannst du bei mir bleiben? - Leider ist mein Bruder ins Krankenhaus gegangen, so dass ich nicht die ganze Zeit bei dir sein kann.

З огляду на це, негативні репліки часто називають «небажаними», «маркованими». Їм в свою чергу протиставлені позитивні репліки (короткі з формальної точки зору), які є «кращими» і «немаркованими». Такі репліки легко замінюються своїми «симптоматичними аналогами», як фразеологізми, що мають дидактичну забарвленість. Вони, без шкоди для комунікативної взаємодії, можуть мати аналогічне значення для позитивного результату мовного акту. Нижче ми розглянемо кілька випадків використання фразеологізмів на позначення «Надії» в якості такого «кращого» мовного акту [25, с.131].

Так, перш за все це представляється можливим при використанні ФО в якості відповіді на питання. У наступному прикладі людина висловлює власне переживання щодо своєї проблеми. У свою чергу його співрозмовник може підбадьорити його, використовуючи один фразеологічний зворот:

- Es scheint mir, dass ich für diese Arbeit nicht geeignet bin, deshalb haben sie mir noch nicht geschrieben.

-Aber die Hoffnung stirbt zuletzt.

В іншій ситуації, ФО може придбати як раз таки дидактичне забарвлення. Тут співрозмовники висловлюють своє ставлення до ситуації, що склалася у третіх осіб. Одна зі сторін бере на себе роль судді і висловлює свою думку з приводу поставленого питання:

- *Hast du gehört, dass Thomas seinen Aufsatz nicht verteidigen konnte?*

- *Ja, das war zu erwarten. Thomas sollte die Hoffnung auf eine gute Universität aufgeben. Er hat zu viele Stunden verpasst.*

Також в якості прикладу можна навести ситуацію негативного впливу слів на людину:

"Leider hat sich Ihr Zustand verschlechtert", sagte der Arzt dem jungen Mädchen.

"Meine Krankheit schreitet voran. Sie nimmt mir jede Hoffnung auf Genesung", sagte Inga traurig.

Слід пам'ятати що фразеологізми є підсилювачем будь-якої емоції. Необережно сказана репліка може як вселити в людину віру, так і повністю розбити всі її очікування.

3.2. Методика вживання ФО на позначення «Надії» при навчанні діалогічного мовлення на уроках німецької мови

Діалог в процесі навчання іноземної мови виступає не тільки як одна з найважливіших цілей навчання мовленнєвого спілкування, а й як засіб вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок [11, с. 26].

Під діалогом розуміють форму мовлення, при якій відбувається безпосередній обмін репліками між двома або декількома людьми. Володимир Львович Скалкин, характеризуючи діалогічну мову, підкреслює, що діалогічна мова представляє собою «об'єднану ситуативно-тематичну спільність і комунікативні мотиви поєднання усних висловлювань, послідовно породжених двома і більше співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування» [17, с. 25]. В

основі кожного діалогу лежать різні висловлювання, комбінування яких складає його сутність. За метою прийнято розрізняти розповідне, питальне та спонукальне висловлювання, кожне з яких може бути стверджувальним або заперечним. Також, для діалогічного мовлення характерне вживання вставних слів та висловлювань оціночного характеру [10, с. 108].

Діалог передбачає зорове сприйняття співрозмовника і певну завершеність висловлювання, яка доповнюється позамовними засобами спілкування. Характерною особливістю діалогічного мовлення є його емоційна забарвленість: це знаходить відображення у підборі лексико-граматичних засобів, у структурі реплік та в інтонації. Ще одна його риса – спонтанність. Оскільки мовленнєва поведінка кожного учасника діалогу залежить від реакції партнера, тому діалогічне мовлення не можливо спланувати заздалегідь, що потребує певного ступеня автоматизованості і готовності до використання мовленнєвого матеріалу [11, с. 27].

Діалогічне мовлення має двосторонній характер – обмін реплік не може здійснюватися без взаємного розуміння, яке відбувається через аудіювання. Тому в учнів необхідно розвивати вміння ініціативно розпочинати діалог, реагувати на репліки співрозмовника і спонукати його до продовження розмови.

При навчанні школярів діалогічного мовлення вирішуються такі основні завдання [12, с. 23]:

По-перше, дати поняття діалогу у всьому його різноманітті, в його природній формі, щоб учні переконалися, що форма питання-відповідь – лише окремий, хоча і найпоширеніший випадок діалогічного спілкування. На різних прикладах слід показати учням, що мова лише тоді буде живою, природною і по-справжньому діалогічною, якщо в зміст реплік будуть включатися вітання, повідомлення, запрошення,

вираження різного роду почуттів (здивування, подяки, впевненості, сумніву), оцінка фактів тощо.

По-друге, навчити учнів потрібним реплікам, натренувати їх до рівня автоматизму при вживанні в конкретній ситуації.

По-третє, навчити школярів обмінюватися цими репліками в відповідних ситуаціях, тобто навчити їх власне вести діалог. Здійсненню цих завдань, крім чисто методичних прийомів, допомагає безпосередньо мовний матеріал підручників з системою лексичних добірок, спеціальних вправ і текстів

У процесі діалогічної взаємодії учасниками комунікації активно використовуються як вербальні, так і невербальні засоби. Оскільки ФО використовуються переважно у процесі безпосереднього спілкування, то вивчення фразеологізмів на позначення «Надії» доречно саме в контексті навчання діалогічному мовленню [18, с. 6].

Розглянемо варіанти залучення теми фразеологізмів з компонентом «Надії» під час навчання діалогічного мовлення на уроках німецької мови на прикладі фрагменту уроку у 7 класі.

Тема уроку: На канікулах

Етап. Мета. Прийом.	Зміст роботи
<p>Етап 1. Актуалізація лексичних одиниць з теми «Привітання»</p> <p>Мета: зняти лексичні труднощі та налаштувати учнів на вивчення нової теми. Повторити завчасно вивчену граматичну тему майбутнього часу.</p> <p>Прийом: бесіда з класом.</p>	<p>Учитель: Hallo Kinder! Wie geht es Ihnen?</p> <p>Учні: Mir geht es gut!</p> <p>Вчитель: Скоро почнуться канікули. Чи маєте ви вже плани щодо їх проведення? Was werdet ihr machen?</p> <p>Учні: <i>Ich werde zum Meer fahren. Ich werde meiner Oma helfen..</i></p>

	<p>Вчитель: Sehr gut. Усе що ви перерахували є вираженням ваших сподівань щодо канікул. Давайте згадаємо як німецькою мовою буде «надія»?</p> <p>Учні: Die Hoffnung.</p> <p>Вчитель: Вірно. А чи знаєте ви, що задля урізноманітнення вашого мовлення ви можете увести у нього деякі сталі вислови, що допоможуть вам поділитися планами більш емоційно? Ці вирази називаються фразеологізми, тобто стійкі словосполучення, які сприймаються як єдине ціле і вживаються носіями мови в усталеному оформленні. З такими виразами ми познайомимося, прочитавши діалог між двома друзями, які подібно до вас обговорювали їхні плани на літні канікули.</p>
<p>Етап 2. Опрацювання діалогу з фразеологічними одиницями.</p> <p>Мета: навчити учнів розпізнавати фразеологізми у діалозі.</p> <p>Прийом: активне слухання, відповіді</p>	<p>Вчитель: Hören wir uns den Dialog zwischen Thomas und Timmy an. Befolgen Sie sorgfältig den Text auf den Blättern. (Вчитель пропонує</p>

на питання.

учням прослухати діалог, який вони мають також у друкованому вигляді як роздатковий матеріал.)

Thomas: Hallo Timmy! Wie geht es dir?

Timmy: Guten Morgen! Alles ist gut. Urlaub kommt bald. Und wie geht es dir?

Thomas: So-so.

Timmy: Ist etwas passiert?

Thomas: Ich hatte ein Funken der Hoffnung, dass meine Eltern und ich ans Meer gehen würden, aber meine Mutter ist guter Hoffnung und wir müssen zu Hause bleiben.

Timmy: Ah so, aber die Hoffnung stirbt zuletzt, vielleicht wirst du noch Zeit zum Reisen finden.

Thomas: Wie willst du deine Ferien verbringen?

Timmy: Ich hoffe, dass ich meiner Großmutter im Garten helfen werde. Sie sagt, dass das Wachsen von Blumen hoffnungslos ist, aber ich glaube, dass ich mit der richtigen Pflege mindestens ein Gänseblümchen züchten kann.

	<p><i>Thomas:</i> Viel Glück damit. Einen schönen Tag noch!</p> <p><i>Timmy:</i> Tschüss!</p> <p>Ihre Aufgabe ist es, Wortverbindungen mit dem Wort "Hoffnung" im Dialog zu unterstreichen.</p> <p>(Вчитель пропонує підкреслити в діалозі ФО зі словом «Надія» та визначити яке емоційне забарвлення позначають ці вислови залежно від контексту.)</p> <p>Welche Emotionen sind unter diesen Ausdrücken verborgen?</p>
<p>Етап 3: Використання фразеологізмів на рівні діалогічної єдності.</p> <p>Мета: навчити використовувати ФО на понадфразовому рівні.</p> <p>Прийом: виконання умовно-комунікативних вправ.</p>	<p>Betrachten wir nun die Verwendung dieser Redewendungen an einem konkreten Beispiel.</p> <p>(Учні отримують картки із завданням: дати відповідь на питання свого товарища використовуючи запропоновані сталі вирази за зразком):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hallo! Wie geht es dir? – Hallo! Mir geht es gut und wie geht es dir? – Ich bin froh, dass wir

	<p>bald Ferien haben.</p> <p>– Darüber bin ich auch froh. Was möchtest du im Sommer machen?</p> <p>– ...</p> <p>– Und du?</p> <p>Варіанти виразів для підтримання діалогу:</p> <p>Ich hoffe, dass...</p> <p>Meine unrealistische Hoffnung ist, dass...</p> <p>Ich lasse alle Hoffnungen fahren, weil...</p> <p>Ich hege Hoffnungen, dass...</p> <p>Es ist hoffnungslos ist...</p> <p>Meine Hoffnung ist so...</p>
--	---

Наведена форма навчання використання ФО на позначення почуття «Надії» у діалогічному мовленні є наочною та цікавою для учнів. Залучення до співпраці під час діалогових вправ розвивають в учнів творчі здібності та практикують імпровізування, що забезпечує більш побіжне та впевнене мовлення у майбутньому.

3.3. Система вправ на засвоєння фразеологізмів із компонентом «Надія» для учнів на етапі профільної середньої освіти у ЗСО

Вправа 1.

Поясніть значення наступних фразеологізмів:

- Alle Hoffnungen sind vernichtet
- sich am Ziel seiner Hoffnung wissen

- guter Hoffnung sein
- die Hoffnungen wurden zu Wasser
- nur noch von Hoffnung leben

Вправа 2.

Підберіть антоніми до підкресленого слова

- laute Hoffnung (leise)
- mit Hoffnung (ohne)
- alle Hoffnungen stehen lassen (fahren)

Вправа 3.

Доберіть фразеологічні синоніми, спільні за значенням до виразів:

- ein Kind unter dem Herzen tragen
- hoffen
- Es ist aus!
- Alles ist aufgehoben

Вправа 4.

Побудуйте ситуації з поданими ФО:

- schwache Hoffnung
- neue Hoffnung schöpfen
- die Hoffnungen wurden zu Wasser
- die Hoffnung ist gescheitert
- Alle Hoffnungen sind vernichtet
- Die Hoffnung stirbt zuletzt

Вправа 5.

Доберіть еквіваленти до поданих фразеологізмів:

- alle Hoffnungen zerschlagen
- ein Funken Hoffnung
- eine Hoffnung zerstören
- geplatzte Hoffnungen
- jemandem Hoffnung machen
- Lieber hoffnungsvoll reisen als ankommen
- die Hoffnungen zu hoch schrauben
- die Hoffnungen auf jemanden/etwas setzen

Отже, запропоновані нами вправи сприятимуть подальшому розвитку навичок усного та писемного мовлення, активізації вмінь та навичок побудови діалогу та реакції на різні комунікативні ситуації.

Висновки до розділу 3

Вживання ФО з метою більш емоційного забарвлення мовленнєвого акту є досить поширеним явищем в сучасній німецькій мові. Урізноманітнення лексики за допомогою сталих висловів додає мовленню природності та робить його більш живим та емоційним.

Під діалогічним мовленням розуміють обмін висловлюваннями, що породжуються у процесі розмови між двома (кількома) співрозмовниками. Це особливий вид мовленнєвої діяльності, функції якого реалізуються у процесі безпосереднього спілкування співрозмовників у результаті послідовного чергування стимулюючих і реагуючих реплік.

Навчання вживання фразеологізмів доречно під час роботи учнів над діалогічним мовленням, де вони зможуть на практиці розглянути й зрозуміти особливості використання цих одиниць та навчитися використовувати їх у живому мовленні.

Ми розглянули урок на етапі профільної середньої освіти у ЗСО, де вживаються ФО з компонентом «Надії» людини. Далі, ми подали серію вправ, яка містить у собі вправи комунікативного та підстановчого характеру, наприклад: підбір еквівалентів рідною мовою, побудова ситуацій із використанням досліджуваних фразеологізмів тощо.

У результаті чого, дійшли висновку, що найбільш активно вживаними є вправи на утворення ситуацій, адже вони сприяють активному розвитку навичок діалогічного мовлення.

ВИСНОВКИ

Фразеологізми - це відображення народної мудрості, багато з них існують в мові десятки і сотні років, так як народ любить влучні образні вислови, за допомогою яких можна передати і веселу музику, і злий глузування.

Відповідно до завдань, в результаті проведеного дослідження було вирішено питання, необхідні для досягнення поставленої мети.

У першому розділі ми розглянули теоретичні засади фразеології. Фразеологія – сукупність усталених зворотів певної мови, а також розділ науки про мову, що вивчає стійкі словосполучення-фразеологізми, їх ознаки, поділ на групи, утворення і походження. Стійке сполучення двох і більше слів, яке в процесі мовлення відтворюється як готова словесна формула і являє собою семантичну цілість, називається фразеологічною одиницею (фразеологізмом). У мові фразеологізми функціонують нарівні з окремими словами і становлять частину її лексики.

Виокремлюють два підходи до визначення обсягу фразеології – «широкий» і «вузький». «Широкий» підхід визначає об'єкт фразеології як стійкі сполучення, аналогічні словам за своєю відтворюваністю, а також одиниці, які у семантичному і структурному плані відповідні реченню. «Вузький» – обмежує склад фразеологізмів тільки ідіоматичними виразами, тобто сполученнями слів із максимальним ступенем семантичного злиття.

У другому розділі нами була розроблена класифікація виразів на позначення «Надії» людини, де ми виділяємо три основні групи: фразеологічні одиниці, що несуть у собі позитивне семантичне значення, ті що мають нейтральне семантичне наповнення, а також ті, чиє тлумачення вважається негативним. Вони активно вживаються у розмові й містять такі семи:

- 1) ФО із позитивним семантичним наповненням;

- 2) ФО із нейтральним семантичним наповненням;
- 3) ФО із негативним семантичним наповненням.

А також те, що всі фразеологізми на позначення людської «Надії» можна класифікувати за наступними двома категоріями:

1. Фразеологічні словосполучення
2. Фіксовані речення

Серед фразеологічних словосполучень найяскравіше представлені вирази, що підпадають під наступні синтаксичні моделі:

- a) Substantiv + Verb
- b) Adjektiv + Substantiv
- c) Інші: Adjektiv + Verb, Adjektiv + Substantiv + Verb, Substantiv + Substantiv, Präposition + Substantiv, Pronomen + Substantiv + Verb.

У третьому розділі ми навели серію вправ, які можуть бути використані для вивчення фразеологічних одиниць із компонентом «Надія» у на старшому етапі навчання у ЗСО. У процесі діалогічної взаємодії учасниками комунікації активно використовуються як вербальні, так і невербальні засоби. Це зумовлено тим, що досліджуване почуття може трактуватися з різних сторін: «Надія» у хорошому сенсі, та сподівання на щось погане. Згідно традиційного визначення фразеологізму – це властиве певній мові стійке словосполучення, зміст якого не визначається значенням окремо взятих слів, що входять до його складу. Серед основних функцій фразеологізмів виділяють: комунікативну, номінативну, дидактичну й пізнавальну. Тобто ті, які орієнтовані на спілкування й обмін досвідом і думками. Саме тому вивчення емотивних стійких сполучень є доречним в контексті навчання діалогічному мовленню.

При навчанні діалогічного мовлення із залученням фразеологізмів, вчитель має пояснити, яку роль ці вирази відіграють у спілкуванні загалом, навчити правильно використовувати їх, згідно мовленнєвої ситуації та пояснити які з них допомагають виражати позитивні та негативні відтінки почуття «Надії».

Підводячи підсумки, маємо зазначити, що фразеологізми на позначення «Надії», є ситуативними вербальними засобами комунікантів. Перспективу подальших пошуків вбачаємо у зіставному аспекті вивчення досліджуваних фразеологізмів у німецькій та слов'янських мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології: монографія. Харків: Вища школа, 1987. 136 с.
2. Арсеньева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц: монографія. Казань: Казан. ун-та, 1989. 123 с.
3. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: монографія. Москва: Наука, 1988. 338 с.
4. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології: монографія. Львів: Вища школа, 1980. 155 с.
5. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів: монографія. Київ.: Наук. думка, 1989. 154 с.
6. Болдырев Н. Н. Значение и смысл с когнитивной точки зрения и проблема многозначности. *Когнитивная семантика: Материалы второй международной школы-семинара*. Тамбов : Изд-во ТГУ, 2000. Ч1. С. 11 – 17.
7. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов: монографія. Москва: Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
8. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Семантизация культурного компонента языковых единиц в учебных лексикографических словарях: навч. посіб. Москва, 1978. С. 98 – 106.
9. Воркачев С. Г. Постулаты лингвоконцептологии / за ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Волгоград : Парадигма, 2005. Т. 1. С. 10 – 13.
10. Гаврись В. І. Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові: монографія. Київ: Радянська школа, 1971. 656 с.
11. Гак В. Г. О контрастивной лингвистике. *НЗЛ Контрастивная лингвистика*. 1989. Вип. 25. С. 5 – 17.

12. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови: автореф. дис. на здобуття ступ. доктора філолог.наук. Київ, 2001. 31с.
13. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення в процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови): монографія. Київ, 2000. 256 с.
14. Головіна Н. Б. Фразеологічна стилістика побажань української та німецької мов. *Наукові записки*. 2011. Вип. 95. 580 с.
15. Григораш А. М. Розширення складу фразеологічних одиниць як засіб творчого використання сталих словосполучень: міжкаф. зб. наук. пр. Київ, 1998. С. 60 – 64.
16. Дапчева Й. Фразеологизмы, обозначающие интеллектуальные свойства человека в болгарском и русском. *Вестник МГУ*. 2006. Вип.19. 20 с.
17. Денисенко С. Н. Фразообразование в немецком языке (фразеологическая деривация как системный фактор фразообразования): монографія. Львов: Изд-во при Львовском гос. ун-те издательского объединения “Вища школа”, 1988. С.188 – 198
18. Добровольский Д. О. Образная составляющая в семантике идиом: монографія. Київ, 1996. С. 71 – 93.
19. Жельвис В. И. Эмотивный аспект речи. Психологическая интерпретация речевого воздействия: монографія. Ярославль : Яросл. гос. пед. Ин-т им. К. Д. Ушинського, 1990. 82 с.
20. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов: монографія. Москва: Просвещение, 1990. 160с.
21. Заваринська І. Ф. Культурно-національна семантика фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом в аспекті мовно-концептуальної картини світу (лінгвокультурологічний аспект). *Лінгвістика*. 2009. Вип. 2. С. 139 – 147.

22. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монографія. Волгоград: Перемена, 2002. 477с.
23. Кудіна О.Ф., Пророченко О.П. Перлини народної мудрості: навч.посіб. Вінниця: Нова книга, 2005. 319 с.
24. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живём. Теория метафоры: монографія. Москва: Прогресс, 1990. 260 с.
25. Левин Ю. И. Провербиальное пространство: монографія. Москва: Наука, 1984. С. 110 – 141.
26. Литвинов П. П. Фразеология: монографія. Москва: Примстрой, 2001. 401с.
27. Літвінчук І. М. Прагматика емотивного тексту: автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філолог. наук. Київ, 2000. 19 с.
28. Ловянникова В. В. Ономастична фразеологія в лінгвокультурологічному аспекті (на матеріалі німецької мови): автореф. дис. на здобуття ступ. канд. філолог. наук. Київ: Нальчик, 2008. 19 с.
29. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы: пособие по немецкому языку: монографія. Москва: Высшая школа, 1991. 173 с.
30. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике: наук.посіб. Воронеж, 2001. 320 с.
31. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: монографія. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
32. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы: Пособие по лексикологии немецкого языка для студентов старших курсов пед. Институтов: науков.посіб. Москва: Просвещение, 1971. С.180 – 193.

33. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии: монографія. Москва: Высшая школа, 1980. С. 73 – 85.
34. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): монографія. Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
35. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: навч. посіб. Київ: Наук. думка, 2008. 350 с.
36. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови: монографія. Київ: Наук. думка, 1973. 280 с.
37. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования: монографія. Москва: Школа “Язык русской культуры”, 1997. 283 с.
38. Тараба І. О. Концептуалізація соматизму „das Herz“ як репрезентатора кардіофразеології в сучасній німецькій мові. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. Вип. 8. С. 133 – 135.
39. Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динамических аспектах: нав. посіб. Київ: Наукова думка, 1989. 254 с.
40. Теля В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты: монографія. Москва, 1996. 228 с.
41. Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі: посіб. для вчит. Київ: Рад. Школа, 1990. 175 с.
42. Угринюк Р. В. Лексичні та фразеологічні одиниці сучасної німецької мови на позначення інтелектуальних здібностей людини (квантитативно-польовий підхід): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук. Львів, 2011. 19 с.

43. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка: монография. Воронеж: ВГУ, 1987. 191 с.
44. Щербань Н. П. Про один із засобів контекстуального перетворення фразеологізмів. *Мовознавство*. 1975. Вип. 4. С. 41-45.
45. Юрченко О. С. Формування фразеологічного фонду мови: монография. Київ: Вища школа, 1988. 178 с.
46. Baldauf C. Metapher und Kognition. Grundlagen einer neuen Theorie der Alltagsmetapher. Frankfurt a. M.: Lang, 1997. 357 S.
47. Büchmann Georg. Geflügte Worte. Köln: Buch und Zeit Verlagsgesellschaft, 1977. 320 S.
48. Fleischer Wolfgang. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache, 1982. 250 S.
49. Nordén M. Logische Beziehungskonzepte und Inferenzprozeduren. Zu einer semantisch-kognitiven Theorie der verbalen Idiome im Deutschen. Umeå: Universitetet i Umeå. 198 S.
50. Ostapovyč O. Kontrastive krosskulturelle Analyse von mentalen Konzepten in kognitiver Phraseologie unverwandter Sprachen. Schneider Verlag Hohengehren, 2006.S.145-154.
51. Roos E. Idiom und Idiomatik. Ein sprachliches Phänomen im Lichte der Kognitiven Linguistik und Gestalttheorie. Aachen: Shaker, 2001. 357 S.
52. Röhrich Lutz. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Herder, 1995. 348 S.
53. Schippan Thea. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Niemeyer, 1992. 310 S.

СПИСОК ЛЕКСИКО- ТА ФРАЗЕОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

54. Бинович Л. Э., Гришин Н. Н. Немецко-русский фразеологический словарь. Москва: Русский язык, 1975. 53с.
55. Гавриш В.І., Пророченко О. П. Німецько-український фразеологічний словник в 2-х т. Київ : Радянська школа, 1981.
56. Денисенко С. Н. Словник-довідник з фразеологічної деривації на основі існуючої фразеології німецької мови з перекладом прикладів на українську та російську мови . Вінниця: Нова Книга, 2005. 288 с.
57. Касландзия В. А. Синонимия в немецкой фразеологии : довідник. Москва : Высш. шк., 1990. 190 с.
58. Осовецька Л. С., Сільвестрова К. М. Фразеологічний словник німецької мови. Київ : Радянська школа, 1964. 715 с.
59. Bodo Mrozek: Lexikon der bedrohten Wörter; Reinbek 2005. 219 S.
60. Günther Drosdowski, Werner Scholze. Duden. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten: Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Mannheim, Leipzig; Wien; Zürich: Duden – verl., 1992. 864 S.
61. Karl-Dieter Bunting, Ramona Karatas Deutsches Wörterbuch. Schweiz: Isis Verlag AG. Chur, 1996. 1472 S.
62. R. Köster. Duden. Redensarten. Herkunft und Bedeutung. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Duden – verl., 1999. 926 S.
63. Ulrike Holzwarth-Raether, Angelika Neidhardt. Das Grundschulwörterbuch; Zürich: Duden, 2018. 288 S.